

СТАНОВИЩЕ

на доц. д.ист.н. Тамара Стоилова
Институт за исторически изследвания – БАН

за дисертацията на Александра Димитрова Миланова
„Франсоа Пуквил и всекидневието на Балканите, края на XVIII – началото на XIX век“
представена за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.2. История и археология
(Нова и най-нова обща история/ Балканите през ранното ново време: XVI – XVIII век)

Научен ръководител: доц. д.ист.н. Иван Първев

Александра Миланова предлага дисертационен труд посветен на важен проблем, определян като социално явление, от историята на балканските народи в края на XVIII – началото на XIX век. За разработването му докторантката избира свой специфичен и обоснован подход, който ѝ позволява да представи картината на многообразния живот на Балканите, такъв, какъвто го описва французинът Франсоа Пуквил.

Материалът в изследването на Александра Миланова е разпределен в увод, четири глави, заключение, библиография и приложения. Структурата на дисертацията е съобразена със заложените цели и следва „матрицата, зададена от френския автор“, неговия интерес към различни аспекти от всекидневието на Балканите – бит, религия, образование и култура, медицина, икономика.

Целта на дисертацията е да представи всекидневния живот в балканските владения на Османската империя по начина, по който го описва Франсоа Пуквил в периодите на пленничество и дипломатическа служба. Интердисциплинарен и аналитично-описателен, методът на изследването е съобразен с представените теоретични идеи за същността на всекидневието, което определя и основния акцент в дисертацията: всекидневния живот на Балканите в конкретния исторически момент, който предпоставя конфликта както между етническите и религиозни общности, така и между управляващите и раята.

За да бъде разположено в цялостната ситуация и по този начин изяснено, изследването на описаното от Франсоа Пуквил ежедневие в балканските провинции на

османските владения е предшествано от представяне на отношенията между Франция и Османската империя през втората половина на XVIII – началото на XIX век (първа глава).

Основателно и по подходящ начин, във втора глава на дисертацията Франсоа Пуквил е представен в неговите различни жизнени и професионални позиции. Той е духовно лице и лекар, пленник и дипломат, пътешественик и писател. Преживяното събужда у него интерес и желание да опише видяното, като слага отпечатък върху произведенията му, които Александра Миланова справедливо отбелязва „като средство умело използвано от френския автор за оказване на влияние и отправяне на послания към читателите“.

Трета глава повтаря заглавието на дисертацията и намирам това за напълно оправдано предвид нейното съдържание. В този смисъл трябва да отбележа, че уводът и първите две глави са необходимото и добре поднесено въвеждане в основното изследване, на което всъщност е посветена дисертацията. Необходимо е да спомена, че то е изградено върху трудовете на Пуквил и преди всичко върху тритомния пътепис „Пътешествие в Морея, в Константинопол, в Албания и в много други части на Османската империя през 1798, 1799, 1800 и 1801 г.“. За плътността, характерна за текста на дисертацията, безспорно са допринесли архивните материали от Националната библиотека на Франция, Архива на Министерството на външните работи и Националния архив на Франция, които умело са използвани на подходящите места. Както, разбира се, и изследванията по темата, които допълват или коригират информацията на Франсоа Пуквил.

Трета глава има сложна структура, резултат от необходимостта всекидневието да бъде представено според сведенията на Франсоа Пуквил за него като многообразие от нрави, бит, стопански дейности, вярвания, ритуали. Изследваният материал в тази глава е разпределен в шест големи части. В първата е анализирана информацията на Пуквил за балканските нрави и начин на живот. В четири параграфа са представени четири основни етнически и религиозни групи население на Балканите.

Гърците са основната етническа и религиозна общност, върху която Пуквил съсредоточава вниманието си. При това, Александра Миланова отбелязва и изследва неговите представи за „разноликите“ и същевременно близки помежду си гърци.

Сходството в битието на гърците с това на други балкански народи дава основание на авторката да подчертае, че за Пуквил гръцкият начин на живот е „образец и най-ярък пример за всекидневието на християните“ в империята на султана. Това обяснява и сравнително кратките сведения за албанците и за българите, за описанието на които използва записките на Жулиен Бесиер и Жозеф Шарбонел, към които добавя собствени наблюдения. Османските турци са представени според техния социален статут.

Александра Миланова анализира и обобщава сведенията на Пуквил за вероизповеданията и религиозните практики в Османската империя, които оценява и предвид неговото духовно образование и религиозни убеждения на ревностен католик. Балканските измерения на образователните и културни проблеми са описани от него с препратки към европейската практика, което е основна причина за извода на Александра Миланова, че Пуквил „обвързва балканското възраждане преди всичко с необходимостта от образование, което да изразява идеите на Просвещението“.

Очевиден е интересът на Франсоа Пуквил към културния живот на Балканите, подробно представен в дисертацията, с анализ на описаното. Специално внимание заслужава подчертаният от Александра Миланова извод на Пуквил за пословиците и поговорките, предавани от поколение на поколение, които спомагат за запазване и развитие на националната идентичност на отделните балкански народи.

В дисертацията е отделено място и на болестите, смъртта и медицинските практики, описани професионално от лекаря Франсоа Пуквил, който съсредоточава вниманието си върху най-смъртносното заболяване на територията на Османската империя – чумата и впоследствие го описва в дисертационния си труд.

Александра Миланова анализира и сведенията на Пуквил за икономиката на полуострова, които, макар и не пълни и не достатъчно ясни, позволяват да се даде отговор на три важни въпроса – какво се произвежда, как се произвежда, кой и за кого произвежда. Тази информация е подредена обобщено по отрасли, като специално място е отделено на стопанството в Морея и Епир, където Пуквил пребивава продължително. За всяка от трите основни икономически ангажирани групи в Османската империя – селяни, занаятчии и

търговци Александра Миланова е успяла да извлече специфичната за всекидневния им живот информация, залегнала в съчиненията на Франсоа Пуквил.

Глава трета завършва с една особено любопитна част: „Всекидневният живот на Франсоа Пуквил в Османската империя“. Всекидневието на Пуквил в Седмте кули и животът му като генерален консул в Янина са представени в дисертацията като част от цялостната картина на ежедневието в Османската империя, но и като специфична особеност, обяснение за която са личните му настроения, нагласи и разбирания за света.

Четвърта глава „Приносът на Франсоа Пуквил“ е обобщаваща както за автора, за неговата мотивация да представи живота в Европейска Турция и за пристрастията, с които описва своите герои, така и за произведенията, които дисертантката основателно определя като забележителни „защото представят всекидневието на Балканите в три проявления, които непрекъснато се преплитат и взаимодействат: описание, конфликт и послание“. Държа да отбележа изводите на Александра Миланова относно посланието в трудовете на Франсоа Пуквил. От извор за положението и живота на покорените балкански народи, макар в много случаи със съмнения относно достоверността на сведенията, съчиненията на Пуквил се превръщат във възможност да се засвидетелства подкрепа за гръцката кауза. Достоверността отстъпва пред внушенията и посланията, които оказват влияние върху общественото мнение, „правят европейската общественост чувствителна за предстоящите промени на Балканите“.

Заклучението на дисертацията е обобщен поглед върху съдържанието ѝ и предлага изводи за всекидневието като „сложен комплекс“, разкрит в трудовете на Франсоа Пуквил за определен отрязък от време и в рамките на предложената от него „реконструкция“, т.е. през неговия поглед, а това означава, че не винаги съответства на реалността и по този начин по-скоро е субективна отколкото обективна.

Библиографията е добре оформена. Приложенията сполучливо допълват и илюстрират основния текст. Специално искам да отбележа добрия стил на авторката.

Авторефератът е коректно написан, обхваща основните проблеми в дисертацията. Някои от тях са отразени в четирите публикации.

Без съмнение, представената от Александра Миланова дисертация отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Оценката ми е категорично положителна.

20 юни 2016 г., София